

Önéletrajz-installáció

Jovánovics György tárlata

Vaszary Galéria, Balatonfüred, 2016. VII. 17-ig

LÓSKA LAJOS

Egy önéletrajz a címe a balatonfüredi Vaszary villában megrendezett Jovánovics György-tárlatnak. Önéletrajzot készíteni sokféleképpen lehet, szóban, írásban, de plasztikák, tárgyak és térberendezések kiállításával is. Ezt teszi Jovánovics is, amikor a saját alkotásaival együtt, egy témakör köré szervezve mutatja be a művészetére ható mesterek (például Bokros Birman Dezső) portréit, valamint tanítványai újragondolt, átírt munkáit. A kollekció nem követi hagyományos értelemben az időrendet, az egyes, tematikusan berendezett termekben keverednek a régebbi és az újabb művek. Mint Mélyi József fogalmaz ismertetőjében, „A kiállítás, amely keresztmet-

A másik álma, 2015-16
Jovánovics ülő figurája az
installációban



zetet nyújt az életműből, nem pusztán a műveket sorakoztatja fel egymás mellett, hanem összefüggésrendszereket mutat be, az alkotásokhoz kapcsolódva pedig az egyes életeseményekre – gyermekkor, tanulmányok, utazások, barátságok, betegség – vonatkozó utalásokat villant fel.”

Az előtérből kétfelé is el lehet indulni. A legtöbb látogató minden bizonnyal a különálló, titokzatos, sötét Széchenyi-terem felé irányítja lépteit. Itt nincs központi világítás, minden tárgy külön van megvilágítva, minden műnek saját fénye van. Számos alkotás, így a *Szeizmogram*, a falnak támasztott *Bontott ablak*, a másik oldalon egy sötétkamra, egy korai *Camera obscura*, az aranyfüggöny veszi körül a kulcsművet, *A másik álma* (2015) című installációt, amelynek felületére filmet vetítenek, és ha átlépünk a bejárati nyíláson, egy miniszobában találjuk magunkat. A doboz belsejében, egy fotelben, ruhába öltöztetett, egyik lábát a másikon átvető, képernyőt néző gipszfigura, a művész ül, fején sildes sapka, a nyakában sál, a lábán cipő. A padlón sakktábla látható figurákkal, a falon pedig a szobrász képzeletében született, titokzatos Liza Wiathruck fotója. A dobozinstalláció előtörténetéhez hozzátartozik, hogy maga az alapötlet tanítványának, Magyarics Tibornak a diplomamunkája volt, ezt gondolták tovább, formálták át közösen. Az eredeti dobozban a fotelben még a televíziót néző Magyarics gipszfigurája ült, ezt alakították át úgy, hogy a fejét kicserélték – a testre Jovánovics portréja, maszkja került –, és a szoba berendezése is módosult. Ha stílusir szempontok alapján közelítünk az egyes részletekhez, megállapíthatjuk, hogy a konfekcióruhába öltöztetett gipsz plasztika mindenképp a pop art formajegyeit viseli magán, mondanivalója viszont egyértelműen konceptuális. Az egyházművészetben már több száz éve készítettek felöltöztetett szobrokat, gondoljunk csak a Madonnákra, a modern művészetben viszont főként a pop-art- és a hiperrealista szobrászatban találkozunk velük. A kortárs hazai művészetben Jovánovics mellett a középgenerációhoz tartozó Varga Ferenc is ingbe, nadrágba bújtatta a saját magát ábrázoló, fekvő, egész alakos hiperrealista gránitszobrát.

A dobozinstallációban található összes tárgy, a falra akasztott női ruha, a monitoron pergő, metamorfózisra utaló film, szimbolikus jelentéssel bír. E jelképek közülük most egyet, a sakkjátékot emelem ki: az ülő alak éppen felemel egy figurát a földön lévő sakktábláról, amely Duchamp óta összeforr az avantgárd művészettel. Jovánovics Györgynél különben is visszatérő elem, hiszen már egy 1979-ben készült fényképen a ruhába bújtatott gipsz(ál)arcú Lizával sakkozik a műtermében¹.

Foto: Jovánovics György



foró: Tilhanyi Bence



foró: Tilhanyi Bence

JOVÁNOVICS GYÖRGY:
Színes relief, 1988,
gipsz, 116x90 cm

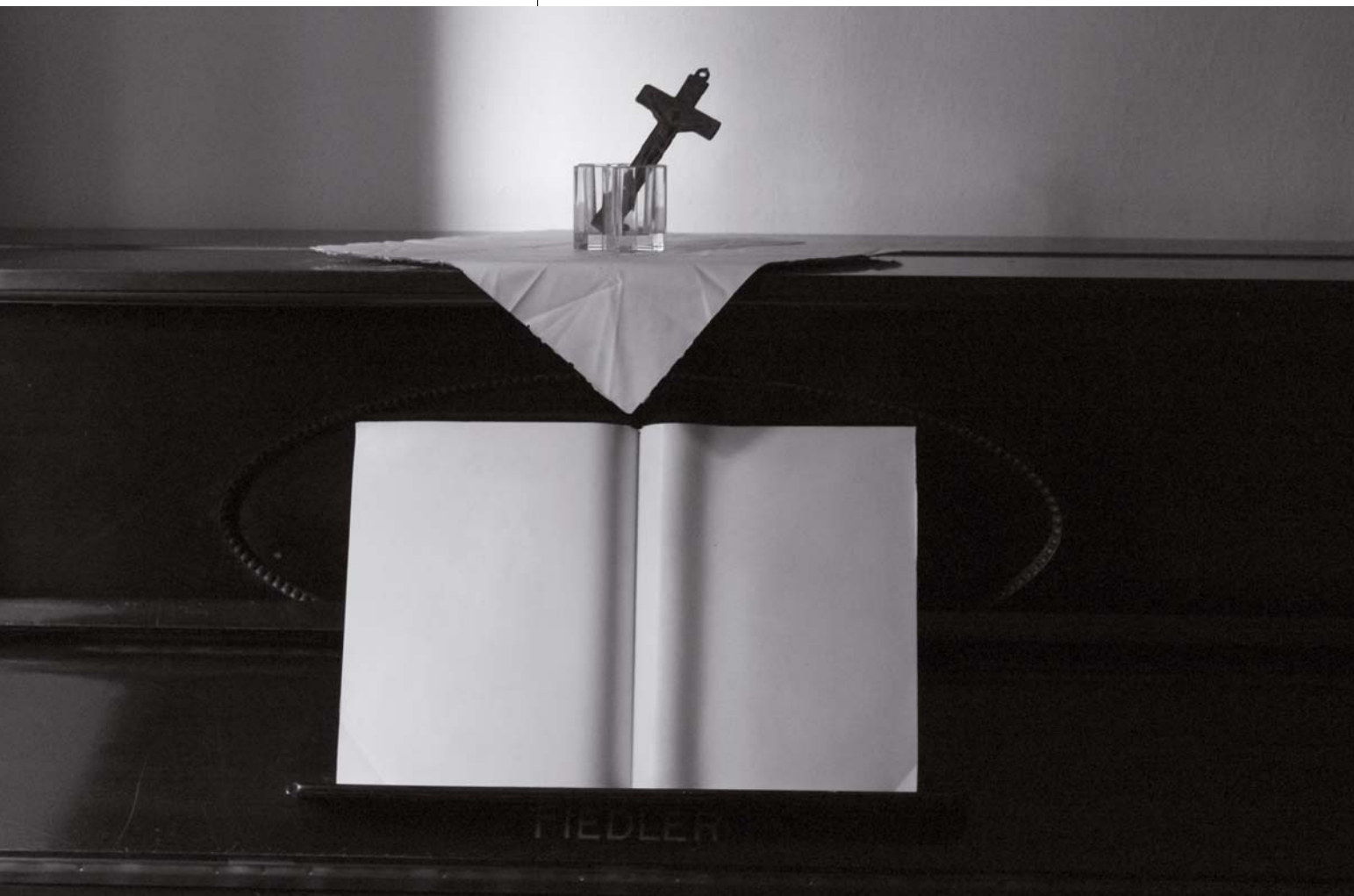
JOVÁNOVICS GYÖRGY:
Hommage a Kassák I, 1998,
gipsz, 96,5x78,5 cm

A következő helyiségben Bokros Birman Dezső *Kalapos önarcképe*nek (1927) két példánya, egy sötétre patinázott bronz, illetve annak vörös gipsz változata tűnik fel. (A kiállításon a későbbiekben még többször találkozunk azon művészek portrészobraival – Rodin és Medardo Rosso arcmásaival –, akik fontos szerepet játszottak Jovánovics életében.) A portré – ebben az esetben talán kifejezőbb szó az arcmás – fő jellemzője, hogy visszaadja a megörökített személy egyéni vonásait. A Bokros Birman-portréval

nemcsak a szobrász oeuvre-jére, hanem az egyénre, az emberre is emlékezni kíván. Amikor a szobor szerepeltetésének okáról, céljáról érdeklődtem, elmesélte, hogy Bokros Birmant többször is látta, sőt figyelte a hajdan volt Luxor kávéházban (ma Kieselbach Galéria) a 60-as évek elején, és ez az élmény is hozzájárult ahhoz, hogy a szobrászi pályát válassza. E teremben látható egy nagyméretű, több színes reliefből összeállított tabló, amely a MÚPA-ban kivitelezett munkájával párhuzamosan készült. Ugyancsak itt találkozhatunk az *Arcimboldo Vitruviusnál* (1989) című színes gipsz reliefel, amely többé-kevésbé

foró: Jovánovics György

JOVÁNOVICS GYÖRGY:
Hommage á Körner Éva,
Installáció Kurtág György
zenéjével, 2015





fotó: Jovánovics György

A Széchenyi-terem részlete

absztrakt jellegű, de a címe segítségével meg tudjuk fejteni a jelentését. Az edényekből, zöldségekből és gyümölcsökből portrékat komponáló extravagáns manierista piktorra a különböző színfoltokból összeálló fejforma, az antik építészeletről szóló híres könyv szerzőjére pedig egy stilizált szögletmérő, egy vinkli utal az én olvasatomban.

JOVÁNOVICS GYÖRGY:
Plágium téka. TAVALYI HÓ és
HŰLŐ VÍZ, 2015

A következő helyiség térberendezése (amely Nagy Karolina diplomamunkájának felhasználásával készült) két hétköznapi tárgyból, egy világító ágyból és az ágy fejénél lévő székből áll. Ez az összeállítás a freudi konverzációkra, a lélek elemzésére utal. A soron következő kis helyiségben egy asztal látható, rajta kémcsövek és tégelyek, különböző festékpороk és más kellékek. Mindez azt közvetíti, hogy a szobrászat legalább annyira mesterség, mint amennyire művészet és alkímia (*Az alkímista asztala*, 2015).

Az emeleti kiállítótér a Jovánovics számára fontosnak tartott kollégák és tanítványoké. Itt láthatjuk többek között a művész Szentjóbó Tamás és Erdély Miklós ikonikus munkáit megidéző parafrázisait (*Hűlő víz* és *Tavalyi hó*), valamint Pátkai Endre absztrakt műanyag plasztikáját, és a tanítvány, Kovács Katalin szobrát. Számomra azonban a legérdekesebbnek a Kicsiny Balázs portréfotójának felhasználásával készült Jovánovics-installáció tűnt, egy meghökkentő, szurreális, fejére kötött cipővel az asztal mögött ülő, zakóba bújtatott figura. Ha továbbsétálunk, újabb térberendezésbe botlunk, melyet egy előkerült Kurtág-mű kottája ihletett. Egy valódi fekete pianó áll a teremben, a tetején fehér gipszterítő és kottatartó gipsz kottával. Találkozhatunk még maszkokkal, konceptuális fotókkal, önportrékkal, Major János modorában készített önarcképekkel, valamint korai munkákkal (például hat darab 1959-ben és 1960-ban született monotípiával)...

A kollekció minden darabját nem tudom bemutatni, remélem, hogy a felvillantott részletek meghozták a kedvet a tárlat megtekintéséhez. A térberendezések leírása után viszont mindenképpen meg kell említenem az életmű tetemes részét kitevő domborművek közül néhányat, már csak azért is, mert minden terem falán ott sorakoznak fekete-fehér vagy színes változataik.

Jovánovics György művészetének a gerincét a 80-as évek elejétől az enyhén gyűrt felületbe mélyedő geometrikus alakzatokból álló reliefek, gipszlenyomatok alkotják. A korai fehér gipszdombor-



fotó: Jovánovics György



foró: Tihanyi Bence

művek mélysége éppen hogy csak érzékelhető, főleg súrolófényben érvényesülnek a felületek, a faktúrák. E finom, nagyon lapos művek egyik első darabja a geometrikus és az organikus formák együtteséből, lenyomataiból felépülő *Kopt relief* (1980). Kovalovszky Márta a művet elemezve annak történelmi utalásaira hívja fel a figyelmet, amikor arról ír, hogy a motívumai régi szöttekre, stukkódarabokra emlékeztetik.²

A zömmel Berlinben készült színes reliefjei akár gipsz alapú festmények is lehetnének, mivel a színek és a plasztikus formák egyenlő súllyal jelennek meg a felületükön. Az *Arcimboldo Vitruviusnál* címűt már bemutattam. Ugyancsak a színek hangulati hatásait emeli ki a sötétebb, komorabb színvilágú *Kozmosz* (1988). Számomra a legfestőbb a piros, zöld, barna színfoltokból összeálló *Turner a Szentföldön* (1989).

Az ezredfordulót megelőzően reliefjei megváltoztak, plasztikussá váltak, és geometrikus alakzataik markánsan kiemelkedtek a képsíkból. Jovánovics mindig is kedvelte (*Részlet a nagy Gilles-ből*, 1967) és kedveli az utalásokat, az átdolgozásokat, az emlékezéseket. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a Moholy-Nagy László- és a Kassák Lajos-dombormű. A Kassák-reliefeket az Új Művészetek Könyvében közölt fényképek inspirálták (*Hommage á Kassák I-II.*, 1998), a Moholy-Nagy-műveket, melyeknek pozitív és negatív változata egyaránt született, reprodukciók.³ Jovánovics alkotásait – többek között reliefjeit is – következőképpen jellemzi Hans Belting német művészettörténész: „Örömmel fedeztem fel munkáiban az elleplezés metaforáját is, mely mögött a csak elképzelhető jelenlenség felerősödik, éppen mert leplezve van. A vélum. A golycs. A függöny. A csomagolás.



foró: Jovánovics György

Az aura rétegei, ahogy azt a kép negatív teológiája kívánja: sajnos a kép negatív ontológiájáról nem beszélhetünk. A relief nyelvezete is ilyen, amikor fantáziánkat felszabadítja, és mégis elzárva marad előttünk. És akkor még itt van a fehér mint a test és árnyéka felett aratott győzelem. A fehér a művet a prologus állapotában rögzíti, amikor még vázlat, ahol még nincsen törés mű és idea között.⁴

Az avantgárd újat akarása és a hagyományok vállalása egyaránt meghatározza Jovánovics György kifejezőmódját. Legjelentősebb művei az *Ember* (1968), a *Fekvő* (1969), a *Trójai papírgyár* (1987), az 1956-os *Mártírok emlékműve* (1992), a *Nagy hasáb* (1995), a *Háromszög születése* (2002), hogy csak néhányat említsék közülük, a modern magyar szobrászat kiemelkedő darabjai. Balatonfüredi tárlata, amely a művészetről, az emlékekről, az elődökről és a tanítványokról egyaránt szól, egy hatalmas térberendezésként is felfogható.

Jegyzetek

- 1 J. Gy. műtermében L. W.-vel sakkozik. In: *Jovánovics, Corvina*, 2004, 70-71.
- 2 Kovalovszky Márta: *Don Giovanni*. Kalandozás a magyar művészet félmúltjában, Enciklopédia Kiadó, 1998, 103.
- 3 Passuth Krisztina: Kép – relief – pozitív – negatív. In: *Jovánovics, Corvina*, 2004, 175.
- 4 Hans Belting: Megnyitóbeszéd. In: *Jovánovics, Corvina*, 2004, 136.

JOVÁNOVICS GYÖRGY:

Fekete relief, 1982,
gipsz, 130x100cm

KICSINY BALÁZS önarcképe,
2016